

Elżbieta Gawel-Luty

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

FAMILY OF THE PHENOMENON OF ECONOMIC MIGRATION

ABSTRACT

Migration is a multidimensional and interdisciplinary phenomenon which analysis requires a lot of research perspectives. In this paper, I have focused on the identification of the phenomenon, indications on its conditions and forms. I have presented the research material, which concerned the ratio of parent staying in the country to the phenomenon of migration. Analysis of the results was carried out from the pedagogical perspective.

Key words:

family, migration, the causes of migration, the effects of migration.

Wstęp

Zjawisko migracji w Polsce wynika przede wszystkim z przystąpienia do Unii Europejskiej a w związku z tym otwarciem wielu państw członkowskich na pracowników z Polski. Następnym wyjazdom rodzica/rodziców, najczęściej w poszukiwaniu lepszej pracy stała się konieczność redefinicji dotychczasowego funkcjonowania rodziny. Z pewnością zmianie uległ rytm funkcjonowania rodziny, konieczność przejęcia opieki nad dzieckiem przez pozostającego w kraju rodzica lub też innych członków rodziny. Ważnym wydaje się również odmienność (od dotychczasowych) relacji pomiędzy członkami rodziny, nierzadko powodujących rozluźnienie więzi rodzinnych.

MIGRACJE W UJĘCIU TEORETYCZNYM

Ze względu na szeroki zakres omawianego zjawiska, można zauważyć, iż wielu autorów starało się je dookreślić i usystematyzować. I tak migracja jest postrzegana jako „ruch ludności mający na celu zmianę miejsca

pobytu na stałe lub okresowo, zarówno w obrębie kraju, jak i z jednego kraju do drugiego; przenoszenie się, przesiedlanie ludności”¹.

Według J. Wrony i J. Rek migracja „oznacza wędrowkę, przemieszczanie, a więc zmianę miejsca pobytu i zamieszkania, przy czym emigracja oznacza odpływ, a imigracja napływ ludności na dany obszar”².

Badacze traktujący o przemieszczaniu się ludności podjęli także próbę klasyfikacji tego procesu. Możemy zatem wyróżnić³:

- migracje wewnętrzne, ruch wędrowski wewnętrzny w obrębie kraju;
- migracje zewnętrzne, ruch wędrowski między różnymi państwami lub kontynentami.

Według takich kryteriów jak: czas, odległość, organizacja, przyczyna, charakter przemieszczeń wyróżnia się następujące kategorie migracji⁴:

- migracje stałe, czasowe (sezonowe, okresowe) i codzienne (wahadłowe);
- migracje wewnętrzne i zewnętrzne (kryterium - obszar państwa);
- migracje wewnątrzregionalne i międzyregionalne (w ramach kraju);
- migracje kontynentalne i międzykontynentalne (w ramach świata);
- migracje żywiołowe i planowe;
- migracje legalne i nielegalne, dobrowolne i przymusowe (kryterium organizacji i prawnego ich usankcjonowania);
- migracje zarobkowe, rodzinne lub narodowościowe (kryterium religijno-polityczne);
- migracje spowodowane ogólnym rozwojem społeczno-gospodarczym, a także osobistymi dążeniami i celami przemieszczających się osób;
- migracje z jednostek osiedleńczych o różnym charakterze.

Traktując o rodzajach migracji trzeba jednak uwzględnić indywidualną ich odmienność jak również fakt, iż występuje ciągła zmiana warunków migracji, ich form i przyczyn.

¹ *Słownik języka polskiego*, (red.) M. Szymczak, Tom drugi, PWN, Warszawa 1979, s. 169.

² J. Wrona, J. Rek, *Podstawy geografii ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997, s. 87.

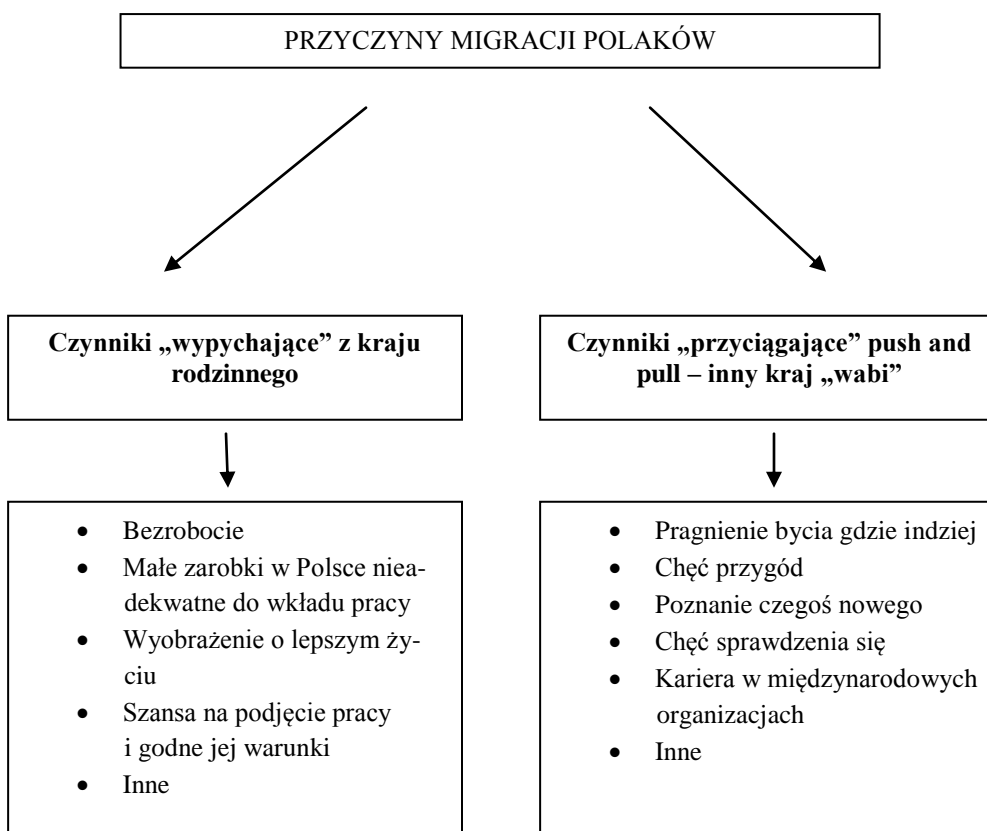
³ A. Maksimczuk, L. Sidorowicz, *Graniczny ruch osobowy i towarowy w Unii Europejskiej*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa 2007, s. 115.

⁴ M. Latuch, *Demografia społeczno-ekonomiczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1980, s. 270.

Główne formy migracji to⁵: emigracja, imigracja, reemigracja, repatriacja, impatriacja, przesiedlenie, readmisja.

Poddając analizie przyczyny wystąpienia zjawiska migracji w Polsce S. Kozak wskazał:

Wykres 1. Przyczyny migracji Polaków za granicę

Źródło: S. Kozak, *Patologia euro sieroctwa w Polsce*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010, s. 24.

Rozpatrując przyczyny migracji należy wskazać na trzy konieczne warunki jej wystąpienia⁶:

⁵ Tamże, s. 271-272.

- motyw inspirujący daną osobę do zmiany miejsca zamieszkania i pracy;
- mniejsza lub większa swoboda przekraczania granicy między krajami/lub regionami wyodrębnionymi zewnętrzną granicą polityczną i ekonomiczną;
- możliwość pokrycia kosztu przemieszczania się z dawnego do nowego miejsca pobytu.

Problematyka migracji, analizowana jest z punktu widzenia nauk społecznych, socjologicznych, pedagogicznych, ekonomicznych czy prawnych. Celem niniejszego opracowania jest odniesienie się do kontekstu pedagogicznego, a przede wszystkim problematyki funkcjonowania rodziny wobec podjęcia przez rodzica migracji zarobkowej.

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ⁷

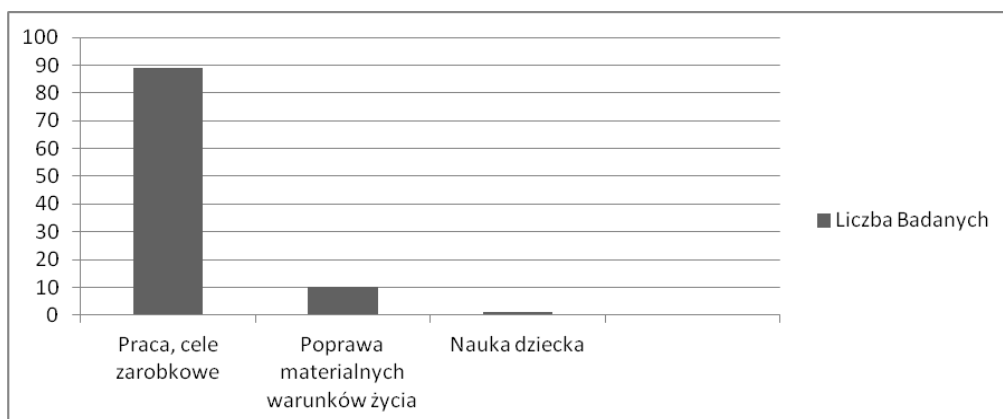
Badania pilotażowe zostały przeprowadzone w 2016 r., w województwie zachodniopomorskim. Objęto nimi 12 mężczyzn i 58 kobiet pozostających w kraju. Wiek badanych wynosił odpowiednio: do 25 lat – 16 osób, od 25 do 35 lat – 27 osób, od 35 do 45 lat – 23 osób, od 45 do 65 lat – 4 osoby. Wśród badanych 6 osób posiadało wykształcenie gimnazjalne, 30 – zawodowe, 27 – średnie i 7 osób wykształcenie wyższe. Badania wykazały, że wystąpiły także różnice pomiędzy czasem przebywania współmałżonka za granicą: 15 osób – do 3 miesięcy, 15 osób do 6 miesięcy, 21 osób do roku, 7 osób do 2 lat i 12 osób powyżej 2 lat.

1. Przyczyny podjęcia migracji przez współmałżonka

Wykres 2. Podstawowy motyw migracji

⁶ J. Mijala, *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, SGH, Warszawa 2001, s. 172.

⁷ Zaprezentowane badania zostały ujęte w niepublikowanej pracy doktorskiej D. Kiełb-Grabarczyk: *Migracja zarobkowa rodziców a sytuacja rodzinna i szkolna dziecka*, Lublin 2013.

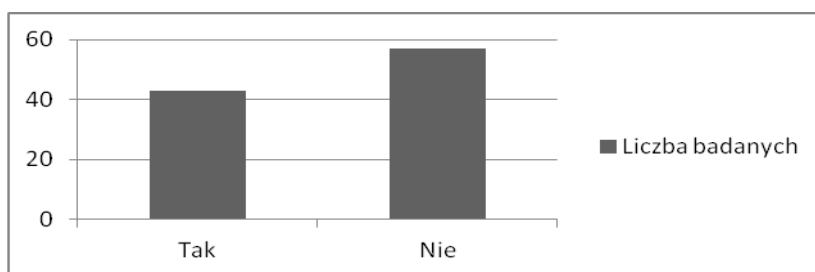

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Dane liczbowe ukazują że, 89% (62 osoby badane) emigruje za pracą w celach zarobkowych, 10% (7 osób badanych) dla poprawy materialnych warunków życia, 1% (1 osoba) nauka dziecka. Oznacza to, że wśród osób badanych najwięcej osób migruje w celach zarobkowych. Podobne wyniki badań uzyskał B. Stankowski: „najczęstszą przyczyną wyjazdów rodziców za granicę jest praca zarobkowa (71, 4%)”⁸.

2. Migracja rodzica a relacje rodzinne

Wykres 3. Zmiana zachowania dziecka na skutek emigracji rodzica

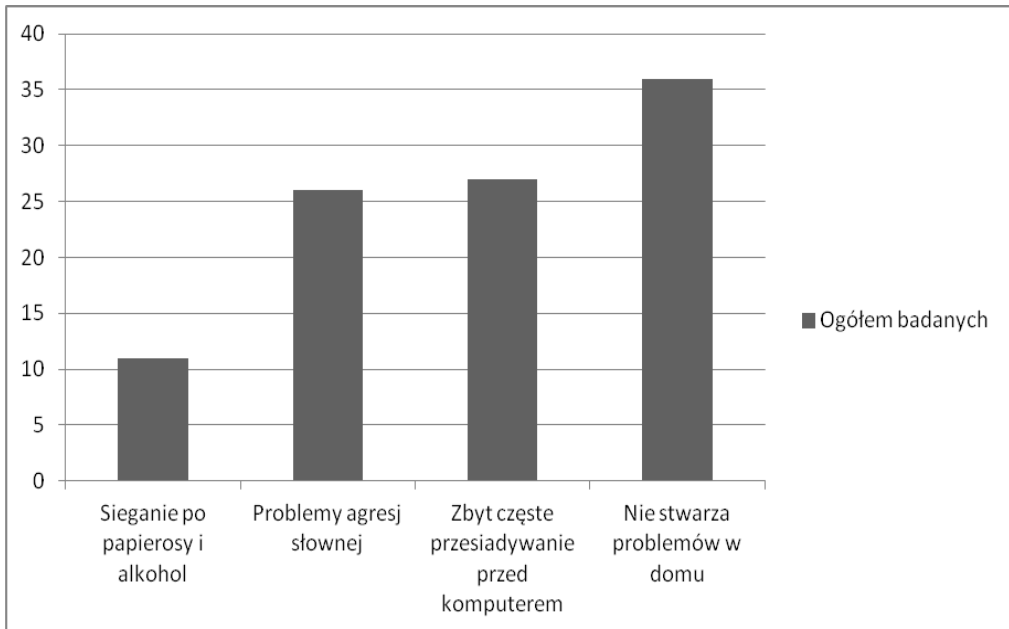
Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Wyniki badań potwierdzają, że 43% (30 osób badanych) zauważyło zmianę w zachowaniu dziecka, 57% (40 osób badanych) jej nie zauważyło. Z pewnością wynika to z wielu przesłanek, choćby czasu przebywania rodzi-

⁸ Ks. B. Stankowski, *Współczesna rodzina podhalańska. Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie dzieci i młodzieży. Wyniki badań empirycznych*, SDB, 2006, s. 251.

ca poza granicami kraju, częstotliwości kontaktów z dzieckiem, czy też wieku dziecka.

Wykres 4. Rodzaje problemów wychowawczych sprawiany przez dziecko migrującego rodzica

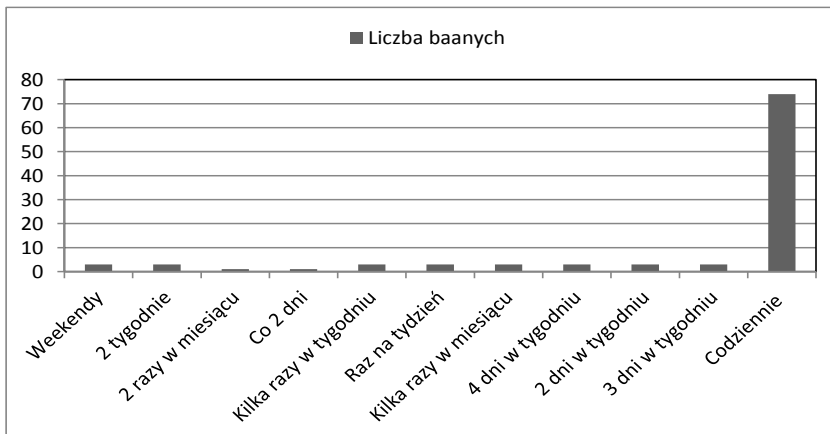
Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

„Obiegowa opinia głosi, że znajdujące się w stosunkowo dobrej sytuacji majątkowej ‘eurosieroty’, częściej biorą udział w spotkaniach towarzyskich oraz mają skłonności do zachowań ryzykownych, a w szczególności do kontaktu z takimi używkami jak: papierosy, alkohol, narkotyki”⁹.

Przytoczone dane częściowo potwierdzają powyższe stwierdzenia, zwłaszcza dotyczące agresji słownej, zbyt częstego korzystania z komputera. Natomiast migracja rodzica nie ma wpływu na zażywanie narkotyków, nieznacznie zaś wpływa na sięganie po papierosy i alkohol.

Wykres 51. Kontakt rodzica pozostającego na migracji z dzieckiem

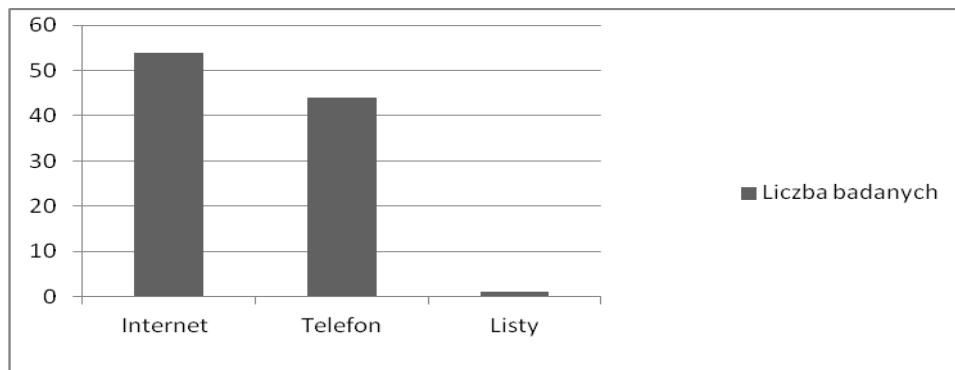
⁹ *Eurosieroctwo wśród lubińskich dzieci*, oprac. Dział Analiz i projektów, Lublin 2008, s. 13.

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Analiza wyników badań wykazała że, kontakt rodzica z dzieckiem 3% (2 osoby badane) występuje głównie w weekendy, 3% (2 osoby badane) co dwa tygodnie, 1% (1 osoba badana) dwa razy w miesiącu, 1% (1 osoba badana) co dwa dni, 3% (2 osoby badane) kilka razy w tygodniu, 3% (2 osoby badane) raz na tydzień, 3% (2 osoby badane) kilka razy w miesiącu, 3% (2 osoby badane) cztery dni w tygodniu, 3% (2 osoby badane) dwa dni w tygodniu, 3% (2 osoby badane) trzy dni w tygodniu, 74% (52 osoby badane) codziennie.

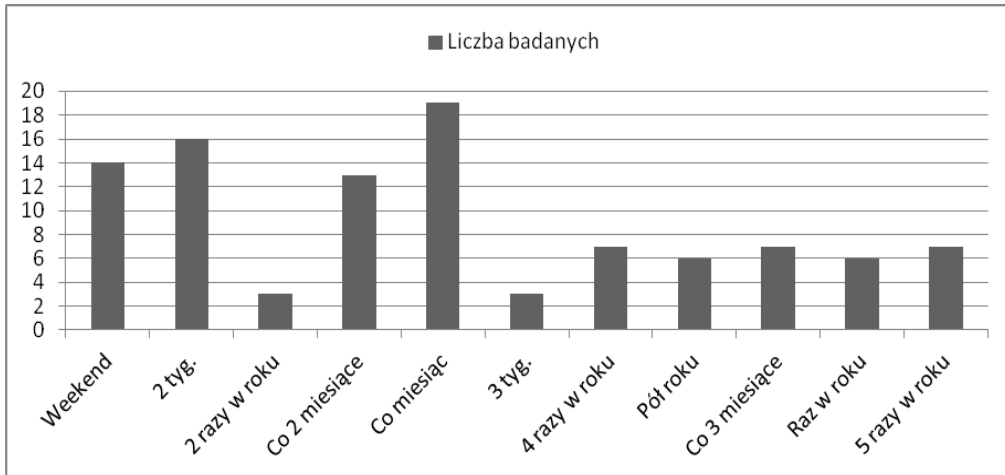
Wykres 6. Forma kontaktu migrującego rodzica z dzieckiem

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Wyniki badań wskazują, że 54% (38 osób badanych) kontaktuje się przez Internet, 44% (31 osób badanych) przez telefon, 1% (1 osoba badana) wysyła listy. Z pewnością współczesne formy komunikacji, z ich powszechnym dostępem sprzyjają większej częstotliwości i bezpośredniości kontaktów z migrantem. Wydawać się zatem może, że przyczyną ich ograniczenia jest osłabienie więzi z rodziną.

Wykres 7. Wizyta migranta w kraju

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Na podstawie danych z Wykresu 6 można zauważyć że, 14% (10 osób badanych) przyjeżdża do kraju co weekend, 16% (11 osób badanych) co dwa tygodnie, 3% (2 osoby badane) 2 razy w roku, 13% (9 osób badanych) co dwa miesiące, 19% (13 osób badanych) co miesiąc, 3% (2 osoby badane) co 3 tygodnie, 7% (5 osób badanych) 4 razy w roku, 6% (4 osoby badane) co pół roku, 7% (5 osób badanych) co 3 miesiące, 6% (4 osoby badane) raz w roku, 7% (5 osób badanych) 5 razy w roku. Z powyższego wynika, iż migrujący rodzice z różnym natężeniem czasowym przyjeżdżają do kraju. Jest to w znacznym stopniu uzależnione od odległości kraju w jakim przebywa migrant, charakteru podjętej przez niego pracy, możliwości sfinansowania podróży a także rodzaju więzi z rodziną pozostającą w kraju.

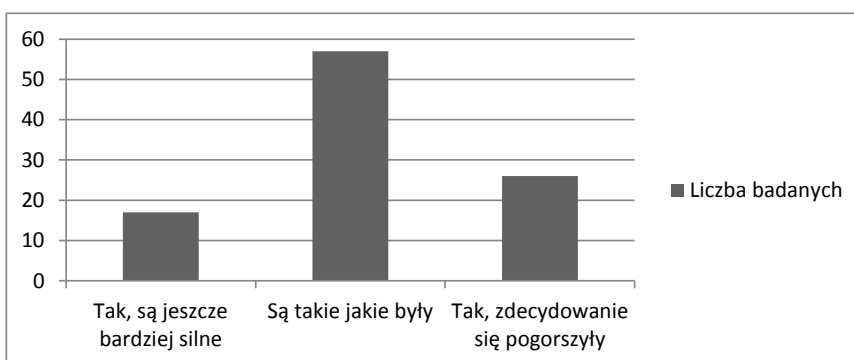
Wykres 8. Relacje między dzieckiem a rodzicem pozostającym w kraju

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Analizując powyższe dane można wnioskować, że relacje pomiędzy pozostającym w domu rodzicem a dzieckiem ulegają niewielkim zmianom. Zdać by się mogło, że rozłąka z jednym członkiem rodziny zbliży do siebie pozostałych członków. Jednak ze względu na konieczność przejęcia obowiązków obydwójga rodziców przez jednego z nich reorganizacji ulega cały system funkcjonowania rodziny. Najczęściej pozostający w kraju rodzic pod wpływem przeciążenia obowiązkami ma mniej czasu na zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dziecka, co w konsekwencji może doprowadzić do osłabienia więzi.

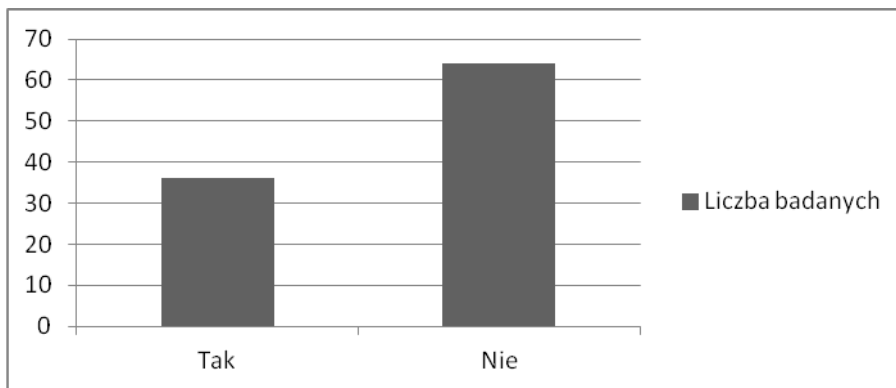
Wykres 9. Relacje między dzieckiem a migrującym rodzicem

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Zebrany materiał badawczy wskazuje na rozbieżność stanowisk w sprawie relacji dziecka z migrującym rodzicem. Badani w większości – 57% uważają, że wyjazd rodzica nie wpłynął na charakter relacji z nim, jednak 27% badanych uważa, że uległy one pogorszeniu, dla stosunkowo małej grupy – 16% relacje uległy poprawie. Owa rozbieżność ma swoje uzasadnienie zarówno w długości przebywania rodzica poza granicami oraz w dotychczasowych relacjach panujących w rodzinie.

Wykres 10. Migracja a relacje między rodzicami

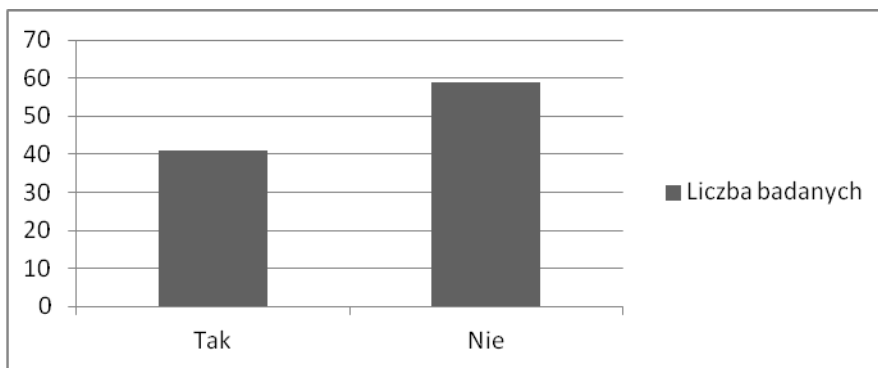
Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Większość badanych osób uznała, że migracja zasadniczo nie wpłynęła na relacje współmałżonków, jednak również znaczny procent badanych – 38% uznał, że relacje te uległy pogorszeniu. Podobne wyniki zostały zawarte w raporcie z badań przeprowadzonych w 2003 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu: „Okolo 43% respondentów wyraziło negatywną opinię na temat wpływu migracji zarobkowych na rodzinne relacje. Co czwarta osoba migrująca stwierdziła, że wzajemne kontakty pogorszyły się, nastąpiło oddalenie się małżonków od siebie, nie rozumieją się tak dobrze jak kiedyś, że dla rodziny ważniejsze są przywożone pieniądze i prezenty niż możliwość spotkania się”¹⁰.

¹⁰ *Wpływ migracji zagranicznych na więzi rodzinne*. Raport z badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu w 2003 roku, s. 6.

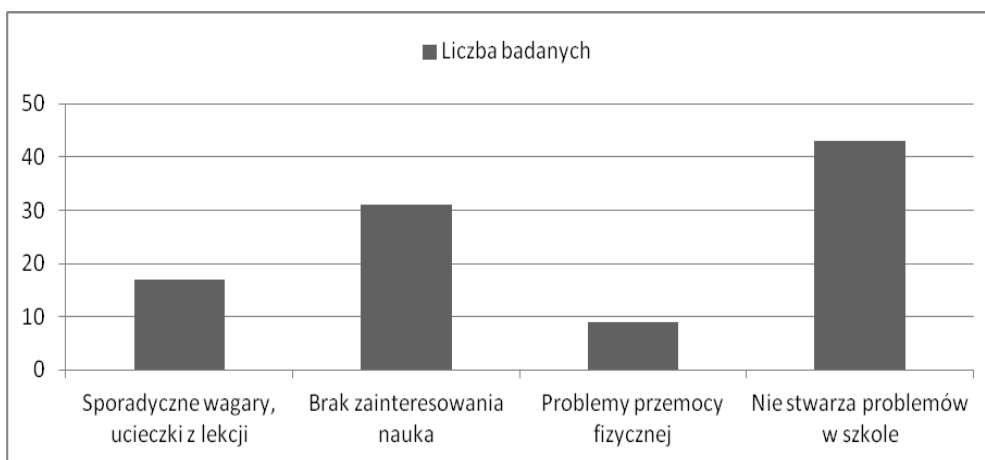
3. Migracja zarobkowa rodzica a sytuacja dydaktyczno-wychowawcza dziecka

Wykres 11. Kłopoty wychowawcze dziecka w szkole na skutek emigracji rodzica

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Wykres 12. Rodzaj kłopotów wychowawczych dziecka w szkole na skutek migracji rodzica

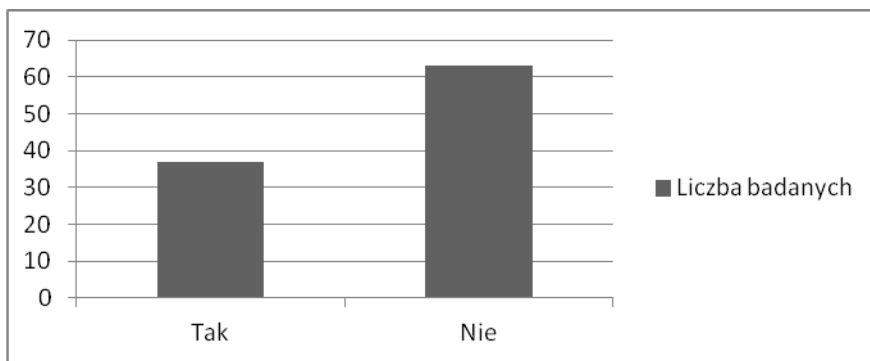

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Według 17% respondentów dziecko sprawia problemy wychowawcze w szkole. Należą do nich: sporadyczne wagary, ucieczki z lekcji, 31%

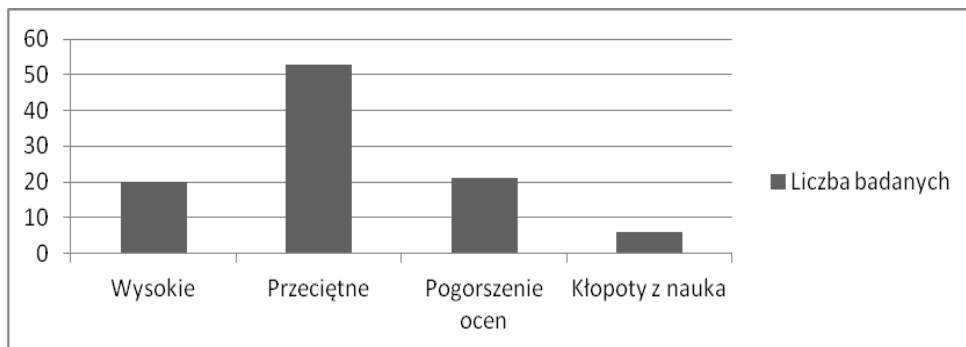
(22 osoby badane) brak zainteresowania nauką, 9% (6 osób badanych) problemy przemocy fizycznej. Zdaniem 43% osób badanych dziecko nie sprawia problemów wychowawczych w szkole. Badania wskazują, że w początkowym okresie czasu po wyjeździe rodzica dziecko w szkole nie przejawia braku dyscypliny, jednak im dłuższy okres nieobecności rodzica w domu, to brak dyscypliny w szkole występuje statystycznie częściej: odpowiednio w okresie nieobecności powyżej 12 miesięcy wynosi 73, 68%, a w okresie nieobecności przekraczającym 24 miesiące wzrasta do 76,81%¹¹.

Wykres 13. Kłopoty dydaktyczne dziecka w szkole na skutek migracji rodzica

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Wykres 14. Osiągnięcia edukacyjne dziecka

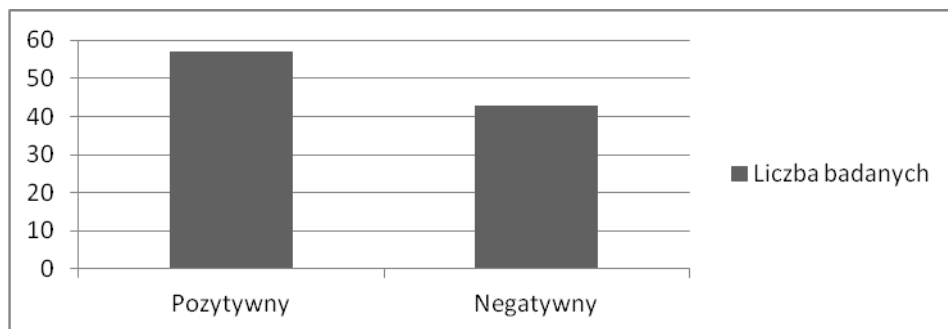
Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

¹¹ D. Kielb-Grabarczyk, *Migracja zarobkowa rodziców...* dz. cyt., s. 231.

Dane procentowe ukazują że, 20% (14 osób badanych) ma wysokie wyniki w nauce, 53% (37 osób badanych) przeciętne, 21% (15 osób badanych) pogorszenie ocen wystąpiło u 21% uczniów, zaś kłopoty z nauką przejawia 6% dzieci. Zatem można zauważyć, iż wśród znacznej ilości uczniów na skutek migracji rodzica wystąpiło obniżenie osiągnięć edukacyjnych. Podobnego zdania są dyrektorzy wielu szkół: „większość wypowiadających się dyrektorów podkreśla negatywne konsekwencje zarobkowej migracji rodziców, wśród których na szczególną uwagę zasługują: emigracja zarobkowa rodziców wpływa na obniżenie aspiracji edukacyjnych uczniów, wyjazd rodziców skutkuje najczęściej problemami emocjonalnymi dziecka i trudnościami w funkcjonowaniu w systemie szkolnym”¹².

4. Stosunek badanych rodziców do emigracji zarobkowej

Wykres 15. Wpływ emigracji zarobkowej na funkcjonowanie rodziny

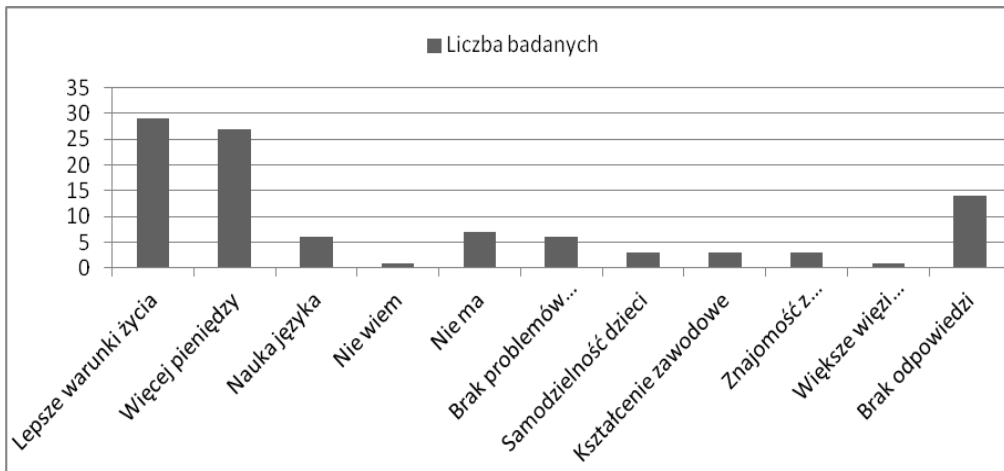
Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Analiza zebranego materiału badawczego wykazała, że 57% (40 osób badanych) twierdzi, że migracja ma pozytywny wpływ na funkcjonowanie rodziny, a 43% (30 osób badanych), że negatywny. W wielu tekstach autorzy wskazują na negatywne konsekwencje wyjazdów zarobkowych, w zasadzie dla wszystkich członków rodziny. Wynika to choćby z konieczności wystąpienia zmian strukturalnych a często także emocjonalnych. Jednak zauważa

¹² Wyniki diagnozy problemowej zjawiska zwanego „eurosieroctwem”, wynikającym z rosnącej fali emigracji zarobkowych do krajów wspólnoty europejskiej rodziców uczniów szkół podstawowych i gimnazjów województwa zachodniopomorskiego, Kuratorium Oświaty w Szczecinie, Wydział Diagnoz, Analiz i Strategii Edukacyjnej, Szczecin 2008, s. 10.

się również i pozytywne skutki migracji, do których między innymi należą czynniki ekonomiczne czy też edukacyjne.

Wykres 16. Pozytywne skutki migracji rodzicielskich

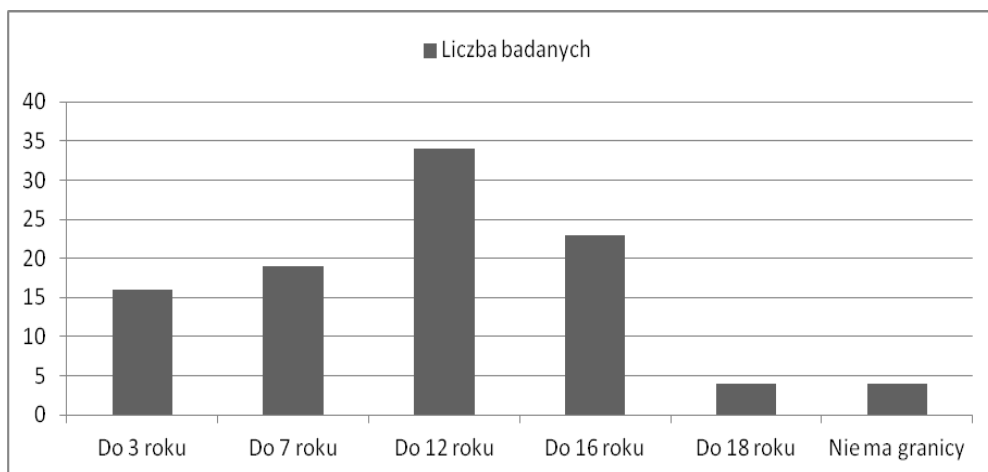

Źródło: Badania własne: E. Gawęł-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Jak wynika z przeprowadzonych badań 29% (20 osób badanych) uważa że, migracja rodzicielska poprawia warunki życia, 27% (19 osób badanych) przynosi więcej pieniędzy, 6% (4 osoby badane) uczą się języka obcego, 1% (1 osoba badana) nie wie jakie są pozytywne skutki migracji rodzicielskiej, 7% (5 osób badanych) uważa, że nie ma pozytywnych skutków, 6% (4 osoby badane) nie mają problemów finansowych, 3% (2 osoby badane) sądzą, że dzieci stały się bardziej samodzielne, 3% (2 osoby badane) uważa, że pozytywnym skutkiem jest kształcenie zawodowe, 3% (2 osoby badane) wskazuje na znajomość z nowymi ludźmi, 3% (2 osoby badane) zauważa lepsze więzi emocjonalne, 14% (10 osób badanych) nie udzieliło odpowiedzi. Wynika stąd, że jako główny walor migracji zarobkowej, badane osoby uznały poprawę warunków bytowych. Być może takie podejście często wynika z faktu, iż polskie społeczeństwo staje się społeczeństwem konsumpcyjnym i dobra materialne stanowią ważną wartość w życiu jednostek.

Ważnym z punktu wydawało się być to, w jaki sposób badany rodzic postrzegał konsekwencje migracji ze względu na wiek dziecka pozostającego w kraju.

Wykres 17. Bezpieczna granica wieku dziecka, gdy rodzic przebywa na emigracji

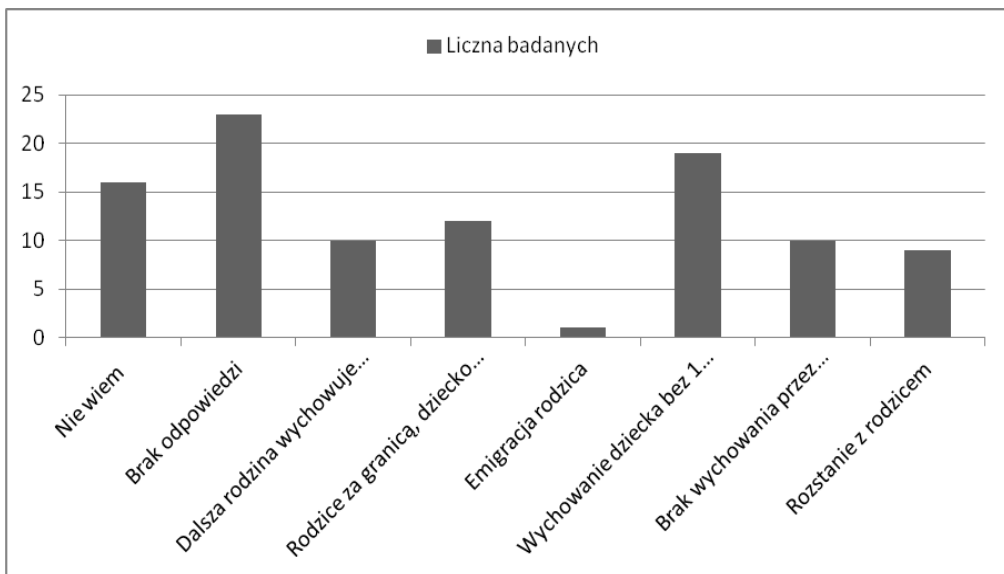

Źródło: Badania własne: E. Gawęł-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Uzyskany materiał badawczy wskazuje że dla 16% (11 osób badanych) granica wieku dziecka, w którym rodzic podejmuje migrację powinna wynosić 3 lata, 19% (13 osób badanych) za taką granicę przyjmuje 7 rok życia, dla 34% (24 osoby badane) jest to 12 rok życia, dla 23% (16 osób badanych) 16 rok życia, 4% (3 osoby badane) wskazują na okres do 18 roku życia, zaś 4 % (3 osoby badane) twierdzą że, nie takiej ma granicy. Poszukując uzasadnień psychologicznych wskazujących na „bezpieczny” wiek dziecka, gdy rodzic podejmuje migrację zarobkową należy się zgodzić z 4% badanych, że nie można wskazać takiej granicy. Dziecko bowiem już od momentu urodzenia potrzebuje opieki ze strony obojga rodziców. To oni właśnie zabezpieczają mu podstawowe potrzeby psychiczne jak potrzeba bezpieczeństwa i miłości, kreują właściwe postawy, stanowią dla nich pewien wzór zachowań chociażby poprzez pryzmat płci, zaś w wieku dorastania wspomagają młodych w określeniu własnej tożsamości.

Podejmując próbę określenia zakresu wiedzy badanego rodzica na temat konsekwencji migracji zapytano ich o sposób rozumienia pojęcia euro-sieroctwo.

Wykres 18. Zakres znaczeniowy pojęcia eurosieroctwo w opinii badanych rodziców

Źródło: Badania własne: E. Gawel-Luty, D. Kielb-Grabarczyk.

Analiza danych zawartych w powyższym Wykresie wskazuje że, 16% (11 osób badanych) nie wie co oznacza termin eurosieroctwo, 23% (16 osób badanych) nie udzieliło odpowiedzi, 10% (7 osób badanych) uważa, że eurosieroctwo polega na tym, że dalsza rodzina wychowuje dziecko, 12% (7 osób badanych) uznaje że, rodzice przebywają za granicą, a dziecko w Polsce, 1% (1 osoba badana) twierdzi, że to emigracja rodzica, 19% (13 osób badanych), że to wychowanie dziecka bez 1 rodzica, dla 10% (7 osób badanych) oznacza to brak wychowania przez rodziców, a dla 9% (6 osób badanych), że jest to rozstanie z rodzicem. Z pewnością może dziwić fakt, iż znaczny procent badanych nie jest w stanie określić znaczenia terminu eurosieroctwo, które przecież dotyczy jego dziecka.

Z przeprowadzonych badań wynika, że badani mają indywidualnie zróżnicowany stosunek do migracji, głównie w kontekście funkcjonowania rodziny. Rozpatrując korzyści i koszty migracji zarobkowej podejmowanej przez jednego z rodziców z pewnością należy wziąć pod uwagę:

- miejsce pobytu za granicą;
- osobę która wyjechała za granicę;

- czas przebywania za granicą);
- wiek dziecka/ dzieci pozostających pod opieką współmałżonka;
- rodzaj opieki nad dzieckiem/dziećmi;
- dotychczasowe relacje rodzinne.

Podjmując tematykę migracji zarobkowej warto zwrócić uwagę na jego wieloaspektowość i dynamikę. Dlatego też warto je monitorować z punktu widzenia zakresu zjawiska, jego przyczyn i uwarunkowań, skutków społecznych i jednostkowych, ekonomicznych i politycznych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Eurosieroctwo wśród lubińskich dzieci*, oprac. Dział Analiz i Projektów, Lublin 2008.
- [2] Kiełb-Grabarczyk D., *Migracja zarobkowa rodziców a sytuacja rodzinna i szkolna dziecka*, Lublin 2013, nieopublikowana praca doktorska.
- [3] Kozak S., *Patologia eurosieroctwa w Polsce*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- [4] Latuch M., *Demografia społeczno-ekonomiczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1980.
- [5] Maksimczuk A., Sidorowicz L., *Graniczny ruch osobowy i towarowy w Unii Europejskiej*, wyd. Almamer, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2007.
- [6] Mijala J., *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, SGH, Warszawa 2001.
- [7] *Słownik języka polskiego*, red M. Szymczak, Tom drugi, PWN, Warszawa 1979.
- [8] Stankowski B., *Współczesna rodzina podhalańska. Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie dzieci i młodzieży – wyniki badań empirycznych*, SDB, 2006.
- [9] *Wpływ migracji zagranicznych na więzi rodzinne*. Raport z badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu w 2003 roku.
- [10] Wrona J., Rek J., *Podstawy geografii ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997.
- [11] *Wyniki diagnozy problemowej zjawiska zwanego eurosieroctwem, wynikającym z rosnącej fali emigracji zarobkowych do krajów współ-*

noty europejskiej rodziców uczniów szkół podstawowych i gimnazjów województwa zachodniopomorskiego, Kuratorium Oświaty w Szczecinie, Wydział Diagnoz, Analiz i Strategii Edukacyjnej, Szczecin 2008.

RODZINA WOBEC ZJAWISKA MIGRACJI ZAROBKOWEJ

STRESZCZENIE

Zjawisko migracji ma charakter wielowymiarowy i interdyscyplinarny, dlatego jego analiza wymaga zastosowania wielu perspektyw badawczych. W niniejszym opracowaniu skupiłam się na określeniu samego zjawiska, wskazania na jego uwarunkowania i formy. Zaprezentowałam również materiał badawczy, który dotyczy stosunku rodzica pozostającego w kraju do zjawiska migracji. Analiza wyników badań została przeprowadzona z perspektywy pedagogicznej.

Słowa kluczowe:

rodzina, migracja, przyczyny migracji, skutki migracji.